

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 24.

У НОВОМ САДУ, 14. ЈУНА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

АХ, ЧУВАЈ СЕ!

Ах, чувај се од лептира, кад на твоје падне груди:
Ту је своја лепа крила, само за то лептир свио,
Да те лажном искреношћу и опије и залуди,
Цвете мио!

Рашириће своја крила, чим сит буде твоје сласти;
И за тренут један само, он је већем одлетно.
Ни „е Богом!“ ти рећи не ће, на други ће цветак пасти,
Цвете мио!

Ах, да дође сила каква да му лепа крила збрише,
Остао би оно, што је још у прво доба био:
Само гадна и одвратна гусеница — ништа више,
Цвете мио!

С. Д. Мијалковић.

ЉУБИ.*

Љубављу срце распламти ли,
Ој не гаси јој огња лет!
Твој живот њиме зар не живи,
К'о зраком сунца дневни свет?

Љуби безмерно, свесилно,
Свом снагом, ватром духа свог,
Па ма се нико не одзив'о,
И не враћ'о ти плама тог.

Кажу ли, како без промене
С тобом и љубав престаје,
Не веруј лажно то учење:
Прах труне ал' дух остаје.

Гаснуће на дан досуђени
Наш свет и неброј светова,
Ал' пламен тај, Творцем паљени,
Остаје на век векова!

Драгутин Ј. Илић.

* Ово је најновија песмица, коју је спевао брат рускога цара *Константин Романов*.

ЕДВАРД.

СТАРОШКОТСКА БАЛАДА, ПО ТУЂЕМ ПРЕВОДУ.

Што ти сабља крвљу капље,
О Едварде?

Што ти сабља крвљу капље...
Бол те губи... Кога уби? О!
— Посек'о сам мог сокола,
Мати, мати!

Посек'о сам мог сокола,
Тако чила, тако мила, О!

Блеђа крв је у сокола,
О Едварде!

Блеђа крв је у сокола...
Јад зар гори тебе мори, О!
— Убио сам мог дората,
Мати, мати!

Убио сам мог дората
Поузана, од мејдана, О!

Имаш другог, млађег хата,
О Едварде!

Имаш другог, млађег хата...
Зло је грђе много тврђе! О!
— Заклао сам оца свога,
Мати, мати!

Заклао сам оца свога,
О да грозне туге позне, О!

На како ћеш испанитати,
О Едварде?

Како ли ћеш испанитати,
Куд ћеш хтети, шта ћеш смети? О!
— Одбићу се у свет бели,
Мати, мати!

Одбићу се у свет бели,
Проћ'у горе, прећ'у море, О!

Шта ће двор ти и чардаци,
О Едварде?

Шта ће двор ти и чардаци,
Где си ник'о и обик'о? О!
— Нека стоје, нек се руше!
Мати, мати!

— Нека стоје, нек се руше,
Ја се, мати, не поврати', О!

Шта остављаш деци, жени,
О Едварде?

Шта остављаш деци, жени,
Кад ћеш, еине, у даљине, О!
— Свет је широк, нека просе,
Мати, мати!

Свет је широк, нека просе,
Мене више не видише, О!

Шта остављаш мајци твојој,
О Едварде?

Шта остављаш мајци твојој,
Што ти, јаде! живот даде, О!
— Грешни створ нек пак'о прати,
Мати, мати!

Грешни створ нек пак'о прати,
Што ми ј' ово саветов'о, О!

Благоје Бранчић.

НОВИ СВИЈЕТ У СТАРОМ РОЗОПЕКУ.

Прича Сима Матавуља.

III.

Међу передовне трзавице, које ре-
мећаху мириш ток розонечкога
живота, треба, на првоме мјесту, споме-
нути каноничке посјете владичине и биску-
пове; долазак кога Ђелерала, да прегледа

тврђаву, или иначе какве знатне особе; па
онда вјеридбе; женидбе и удаје; непред-
виђене и предвиђене случајеве смрти и
пошљедице тога. Али пошто се сваки тај дога-
ђај, са својим предговором и поговором,

не разликује, готово ни у потанкостима, од сличнијех догађаја по осталијем паланчицама у свијету; пошто су читаоци одавно засићени описима, у којима се говори о пуцању прагија и витлању застава, о свечаним обједима (на којима одлични „иновјерци“ напијају туђим архиначирима, на којима архиначири држе поучителна слова о слози и љубави), о војничким смотрама, о женскијем плеткама при углави бракова, о лажнијем сузама младијех удовица, и т. д. то ћу се овдје ограничити да изнесем само два догађаја те врсте из розонечкога живота, за које ми се чини да заслужују нарочитога помена.

Један млад, личан, имућан трговац, *капетански син*, заљуби се у госпођицу, сестру једнога вишег чиновника. Госпођица се истом мјером одазва младићу. Мора бити да је та мјера допрла била до вршка, кад обоје помишљаху на брак а не страшаху се големе препреке, на коју су знали да ће наићи, на разлику вјера. А мора бити да су веома вјешто крили од других узамну љубав, пошто ни шјора Тереза ништа не дознаде о томе до онога дана, кад стари капетан изненади чиновника прошевином. Стари, намрштен, каза у кратко, шта га је довело.

На први мах чиновник не могаше доћи к себи од чуда. Пошто се мало прибра, прва му мисао би да одлучно одбије, али као учтив и обазрив човјек, послѣје неколико: „хм! е! ха! ко се томе надао? Извините, ја сам заиста сувише изненађен, и ако ми част чините!“ поче се изговарати тијем, да треба најприје дјевојку саслушати, а то ће он учинити пасамом.

— То је и моја жеља, прије свега! прихвати одмах стари морски вук, смијући се испод брчине, али се опет камирти. Поред свега тврђења онога мога заврзана ја пијесам увјерен да ће госпођица пристати. Зато бих рад био одмах чути њезину ријеч. И треба да се то одмах прекине, овако или онако, јер ја не мислим више с тога долазити, а већ сами знате о шта ће запети.

Чиновник је баш о томе мислио, иначе није имао шта да замјери ни просиоцу, ни његову дому. Видећи пак да ни капе-

тан не вјерује, е је брак могућан, а помишљајући да ће боље бити да се што прије изађе начисто, дозове сестру и поче околишнујући.

Али старац, који бјеше устао, прекиде га.

— Ја сам дошао, да вас просим за мога сина. Је ли истина, да сте дали вјеру једно другом?

Дјевојка поблиједје, али потврди.

— Је ли истина, да ћете пријећи у нашу вјеру?

Дјевојка обори главу пред запрепаншеним братом.

— Молим да речете: „хоћу, или не ћу“, па је свршено све! убрза капетан.

— Шта? Како? поче чиновник, једва долазећи к себи.

— Извините, али ме је мој син увјеравао да су се и у томе сложили, — иначе ја не бих ни дошао... Дакле, госпођице, Корачо! реците једну ријеч, па сте ми снаха, или нијесте!...

— Хоћу! једва изговори цура.

— Шта? Како? Да пре?..

— Молим, молим, — прекиде га опет поморац, смијући се отворено, — послѣје се извјестите шта су они углавили а сад смо на чисто да дјевојка пристаје и да вјером промијени. Дакле, сад остаје да ми допесете коначни одговор до неколико дана. До виђења! — И не давши му да дође до ријечи, стиште му руку, дјевојку пољуби у чево, па изађе веома весело.

Бомба прште посред Розонеча.

Јер поред свега настојања чиновникова да се ствар затаје, поред његова надања да ће се сестра предомислити, шјора Тереза истога дана дознаде тајну, те оде од куће до куће, да изненађује. Могуће је, да јој је неко од родбине младићеве, или иначе неко од „Грка“ то „просочио“, баш с намјером да она то разгласи.

Еле, прште бомба.

— Шта? Да пође за Грка? Да пријеђе у њихову вјеру! Нечувено! Је ли могуће! Срамота! Брука!

— Шта? „нечувено!“ шта „немогуће!“ И као зашто је ваша вјера боља од наше! Ви сте брука!...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibg.rs

И распра нарасте до вршка, те се побрка сваки ред у Розопеку.

Несрећни чиновник не бјеше ни на небу, ни на земљи. Јави у канцеларију да је болестан, али не могаде затворити своја врата канонику, који га посјети сутрадан послије мале мисе. За каноником приста гомила женских, предвођених Терезом. Женске се уставиле пред кућом чиновниковом. Дуго су чекале. Најзад, дебели каноник изађе, првен као рак, и прође оборенијех очију испред жена. Само што одмахну једанпут рукама. То се већ разумјело шта значи. А то је у исто вријеме био знак и новим покличима цијелом латинску розопечком.

Трећега дана отиде кооператор у котарски град. Знало се да носи бискупу опширан извјештај о печуеном догађају. Дознало се да је дјевојка и пред каноником одлучно изјавила, да је ништа не ће помјерити у наклани.

Кооператор се врати, а чиновник отиде у град. Нагађало се да и он иде ка бискупу, али чим се врати, јави да је премјештен чак у Истрију и поче се спремати на пут.

Међутијем стиже од бискупа посланица, којом се наређује свијем правовјерним да држе „новене“ (нарочите вечерње молитве), ради спаса једне душе, која је већ на прагу вјечне пропасти. Посланицу је прочитао кооператор, послије мисе, а пропратио је каноник са неколико ријечи. У исто доба поучавао је прото своју паству: како се Бог пожекад служи средствима чудним, да омили једној души праву вјеру; свјетова домаћине да добро пазе на избор одива синовима, али да иновјерку, која би хјела пригрлити православије, и они приме свесрдњије по својевјерку, јер . . . и т. д.

Ти наговјештаји духовника падоше као уље на ватру у оба табора. То ускори одлазак чиновников, који предаде сестру једној тетци вјерениковој. У теткиној се кући дјевојка прстенова и, три недјеље послије, изведе се, те право у цркву св. Николе, — већ можете замислити, уз какву грају. . . .

Дуго је времена требало да се поврати стари ред у Розопеку.

Други је случај, сам по себи, мање весео.

Бјеше се убио један официр у тврђави.

Поред све писмене увјере лекареве, да је несрећник дигао руку на себе у наступу тренутнога лудила, католички попови ни да чују, да га испрате и оноју. То озлоједи другове покојникове, али нијесу знали шта да чине, пошто ни у котарском граду не бјеше војенога свећеника. Обратише се узалуд бискупу. На онда поче, због тога, да ради жица између Беча и Розопека. Најзад, стиже дугачка депеша од родбине официрове, чак из Чешке, упућена проту. Родбина га мољаше да он опоје мртваца.

Прото смјеста пристаде и смјеста отправи још дужи одговор, тјешећи родбину.

Такоме се расплету није нико надао, а цио Розопек, у највећој трзавици, очекиваше како ће се то свршити. Није шала, царски човјек, а *царске вјере*, па да се сачува као некритеп! Чак и дошљачки главари гуњаху на упорне своје попове.

И би погреб, каквога Розопек не запамти.

Прото и капелан, са још шест попова из околине и двјема врстама ђачића, иђаху пред сандуком; за њим сав официрски збор; за збором сви поморски капетани; за капетанима два реда бубњара и готово сва војска из тврђаве; за војницима остали розопечки старосједиоци. Када би престало потмуло тутњање црно обавијених бубњева, онда би сва пратња (осим војника) једногрлице и из свега мозга запојала „свјати Боже“. И све тако на измену. Спровод прође свијем омијем улицама, куда обично пролажаху литије, — премда је то заходно било. А како каноникова кућа бјеше на распућу, прото устави спровод пред њом и учини помен, који је трајао колико друга да парастос.

Нико догле не би се усудио ни да замисли да ће се то моћи десити!

Предосјећам се да се примичу „потоња времена“, о којима прориче Апокалипсис.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРЕРАДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Максимовић.*

ДРУГИ ДЕО.

III.

Сутра дан у јутро преда Вјера Марини писмо са налогом да неке однесе и да донесе одговор. Кад је прочитала одговор, беше задовољна и весела. Ишла је у шетњу на обалу Волге. У вече замоли бабушку, да јој допусти да оде преко Волге у гоете до понадије. Опрости се са свима и, праштајући се са Рајским, насмеши се и рече, да га не ће заборавити.

После два дана донесе један рибар Рајском од Вјере писмо, чији ласкав и нежан тон испуни Рајског радошћу. Он се опет охрабри и поверова својој рођаци, која му сад изгледаше пуна чистоте, истинитости, грације и нежности. Заборавио је на сва своја подозревања, писма на плавој хартији, понор, него журно седне за сто и напише кратак и нежан одговор, пошаље га Вјери на се удуби у некакве хаотичне осећаје страсти.

Два или три дана после тога прими опет неколико редака од своје сестрице. Тужила му се, да јој је тамо дуго време, и занета, по неким фразама њена писма, видело се, да ју је почела мучити самоћа. Писала му је, да би га желела видети, да јој је потребан, и да ће јој у напредак бити још потребнији, и да већ не може више живети без њега!... И на крају јој се писмо свршаваше подмехом, који је као кикотање русалке производило у њему огорченост и бол.

Пролазећи у мислима ток своје страсти, непитивао ју је, као лекар болест, и, будући да је све сам проживео, дође до правилна закључка, да је сва та његова страст — лаж и обмана, коју треба расути и одагнати.

— Али како? Шта треба сад радити? питао је сам себе. Шта налаже дужност? Одговарај, успавани разум! Осветли ми пут, којим да идем. — Оставити све и бежати! одазва се спокојно разум. Да, да, махнућу се свега и побећи, не чекајући на њу! рече на послетку одлучно.

У то баци још један пут поглед на Вјерино писмо и опази да поред писма беше још једно парченце хартије и на њему написано неколико речи.

„Не пишите ми више, у четвртак долазим кући; доведиће ме шумар.“

„Није више за чекање, треба бежати, да је што пре заборавим, рече одлучно, прочитавши оне ретке.“

У намери, да испуни своју намисао пође у варош да купи неке ствари потребне за пут. На улици сретне губернатора. Овај га поче корети, што му тако ретко долази у посету. Рајски се извињаваше, да је био болешљив, и јави му да ће скоро отпутовати.

— Куда? запита га губернатор.

— То ми је са свим све једно, одговори Рајски мрачно; овде ми је... досадно, хоћу мало да се расејем. Отићи ћу прво у Петроград, по том на своје добро у Рјезанској губернији, а оданде можда и преко границе.

— Ја се ни мало не чулим, што вам се досадило, опази губернатор, та ви никуд и не идете, бежите од друштва. Треба тражити забаве... Ето ако хоћете, да ми будете сапутник? Прекосутра полазим, да прегледам губернију...

— Прекосутра је среда, размислио је Рајски, а она долази у четвртак. Да, и сама судбина ме упућује да идем.

— Примам ваш предлог, рече губернатору, који се радосно рукова с њим, да утврди његову одлуку.

Рајском чисто одлахну после саме ове намере, да отпутује. Нешто, што стојаше изван бића Вјерина, беше се као облак подигло између њега и ње.

— Одавно је требало да сам то урадио, рече у себи, приближујући се Малиновци. Понови заповест, коју је још јутрос издао Јегору, да му спреми чемодан, рекавши, да путује с губернатором.

Његове намере, да савлада своју страст, бежу искрене, и он већ помишљаше и на то, да се са свог путовања са губернатором више и не враћа, него да за време путовања нареди, да му се ствари пошаљу, па да оде, и не видевши се са Вјером. Њему је ваљало и остати при тој намери, јер он знашаше из искуства, да би му за пет до шест недеља од целе те комедије оста-

да само једна мутна успомена. Али судба беше друкчије одредила.

Пред полазак написа Вјери, да је одлучно побећи из њене околине. После три дана, кад већ беше на путу, прими кратко писамце од Вјере, у ком га пита, где је и за што не пише. Изгледаше као да не ће ништа да зна за његов одлазак или да није ни примила његово писмо. Позиваше га, да дође кући, говорећи да јој је дуго време без њега, да ће Малиновка опустети, да се Марта спрема на неколико дана у госте к мајци свога заручника и да ће његова Вјерица умрети од чаме, ако јој не принесе ту жртву, да што пре дође и т. д.

— Знам ја већ, какве су то жртве, промрмља злобно и подозриво; кад не буде Марте и мене код куће, онда ће већма падати у очи твоји екокови низ понор, моја красна дивокосо! Мораће се мало дуже седети с бабушком, ручавати заједно са свима, а не у својој соби — разумем те већ. Али ја ти не ћу учинити ту радост! Мени је већ доста! Збацићу с плећа ту глупу страст, и ти не ћеш никад сазнати своју победу!

У одговору, који је написао својој рођаци, понови јој своју намеру, да ће отићи, не саставити се више с њом, јер је то једино средство, којим може испунити њену давнашњу жељу, да је остави на миру и да учини краја својој муци. За тим разочаран производима своје фантазије издера свој дневник и побаца комадиће кроз прозор маловарошке гостионице, где је са губернатором одео. Кокешке се стрчаше са свију страна пред прозор, сматрајући расуте комадиће хартије за какву кокошију ману, па се за тим полагао разиђоше такођер разочаране, погледајући зачуђено на прозор.

Другог дана пред вече прими Рајеки кратак одговор од Вјере, у ком га она умиришаше, одобравајући му намеру, да отпутује, не видевши се више с њом, и изјављиваше му, да је потпуно спремна помоћи му да победи страст (реч страст беше подвучена). За тим му још писаше, да ће она сама још онога дана отпутовати преко Волге. Њему је саветовала да дође и да се опрости са бабушком, јер иначе би неочекивани одлазак зачудио целу варош и огорчио би Татјану Марковну.

Рајеки се чисто обрадовао оваком одговору и сутра дан припевши пред Малиновку весело искочи из кочија и захвали губернатору на уживању, које му је учинио позвавши га као са-

путника. За тим носећи пртљаг у рукама брзо пође у кућу своје бабушке.

Марта и за њом Викентијев му први истрчаше у сретање. Сви у кући га тако искрено и радосно дочекаше, да га то дирну до суза.

— Ах, за што нисам задовољан са том срећом? мислио је у себи, тражећи очима своју лену рођаку.

— Вјера је синоћ отпутовала, рече са особеном живахношћу Марта, која беше оназила његов поглед.

— Јест, Вјера Васиљевна је отпутовала, понови Викентијев.

— Госпођица није овде, рекоше и слуге, ма да их није ни питао.

У место да се обрадовао томе, његово срце клону.

Пошто се поздравно са бабушком, изиде у врт да се прошетра. Није могао а да не призна самом себи, да је изишао, да претражи места, на којима се Вјера радо бавила.

Обишао је цео врт, погледа један пут на њене застрте прозоре, приближи се за тим понору и спусти поглед преда се, у провалију, у којој је тихо шумтало грмље и дрвеће. Вече беше светло и свеже. Рајеки поематраше са руба понора Волгу, која се светлила као од сребра.

— Она је тамо, рече у себи, а мени није оставила ни словца. Отишла је, не оставивши ни трага ни гласа! И погнув главу пође даље кроз таман ред дрвећа.

На једаред осети на рамену притисак танких прстију а до уха му допре тих притајен смех.

— Вјера! викну он у радосном ужасу. Зар си ти овде, а не преко Волге?

— Да, овде сам а не с оне стране Волге! рече она, турајући своју руку под његову и смејући се. А ви сте мислили, да ћу отићи и не рекавши вам с Богом? Је л' те, да сте мислили? Признајте!

— Ти мора да си вештица, Вјера. Да, ја сам се баш овог часа љутио на тебе, што си отишла а нишпи оставила ни једне речи у име опроштаја за мене. Па како је то? Мени код куће сви до једног рекоше, да си јуче отпутовала?

— И ви сте поверовали. Ја сам хтела, да вас изненадим. Рекла сам свима, да вам рекну, да нисам овде. Нисам вам до душе оставила ни једне речи, али сам оставила себе саму. Па дед реците, шта вреди више? зашта га кокетно,

Он не знаваше, шта да мисли. Та живахност

у говору, оштрина у кретању, то пронично кокетовање — све му се то чињаше неприродно. Кроз ту живахност и веселост чинило му се, да чује умор, и да види напрезање Вјерино, да сакрије малаксалост.

— За што си тако бодра и весела, Вјера? зашта је, трудећи се, да јој види лице.

— За то, што сте ви овде поред мене.

— Шта је то с њом? размишљао је он. Није се више освртао на њено кокетно изазивање, којем је у пређашња времена обично веровао и радовао се. Овога пута је његова страст ућутала а срце га заболело, кад је видео, да је њој тешко.

— Вјера, ти си болесна, рече озбиљно; требало би да говориш са бабушком.

— Пет! сад ћутите! сетите се речи, коју сте ми задали. — А сад с Богом! Сутра ћемо ићи заједно у шетњу. Не могу више, да живим без вас.

Њене последње речи га сетише, да ваља, да и на себе сама мисли. Сетише га његове борбе са страшћу и намере, да бежи.

— Мене је већ издала снага. Не могу више; морам отпутovati.

— Немојте, рече му тихо, ви сте ми потребни. Ви сте искали од мене мука, ја вам их сво дајем. То је прави живот, рекли сте ви; па ето вам га сад, мучите се, мучићу се и ја, заједно ћемо се мучити! Страст је дивна, она кроз цео живот оставља дубок траг, и тај траг људи називају срећом! Ко ми је проповедао тако? А сад хоћете да бежите! Не, останите. Заједно ћемо скочити у тај бездан! То је живот и само то! рекли сте ми ви. Па хајде да живимо! Ви сте ме научили љубити, ви сте у мени пробудили и развили страст...

— Али ти сама трчиш у пропаст, Вјера! прекину је Рајски уплашено.

— Може бити, рече она, али сад је већ касно за повратак.

— Није, има још времена, само треба ја да одем, а ти да не идиш више тамо! рече показујући на понор.

— Дајте ми снаге, да не идем више тамо! викну она. Ми обадвоје трпимо исте муке, зар не? Ето покушајте, останите сутра сами у соби, док се ја сама не там у врту! Не ћете моћи седети, је л' те?

— Реци ми само, шта је с тобом, Вјера; открила си ми прво један део своје тајне, па

ме онда опет остављаш у мраку. Ако ми рекнеш све, можда ћу и моћи наћи какво средство, ал' овако ништа не знам. Ја само толико видим, да си се ти заплела у неку драму и да катастрофа долази, ако није већ дошла.

Она задрхта.

— Браните ме од мене саме, одговори му она. Ово вече будите уз мене; а ја ћу вам после рећи, за што сам вас задржала.

IV.

Кад су дошли до старог дворца, Вјера даде Рајском знак руком, да иде за њом.

— Хтела сам вам рећи... рече клонулим и slabим гласом.

— Говори, Вјера!

— Ви сте казали, зајече још слабијим гласом, да је најбоље средство против... буре, не ићи више тамо!

Она показа према понору.

— Да, сигурнијег од тога нема.

— Ја сам вас хтела питати... Она застаде.

— Ја слушам и чекам, Вјера! прошапутала он, лако задрхтав од нестриљења а можда и од мучног предосећаја. Јуче сам чекао, шта ћеш рећи ради себе сама, а данас ради тебе, да ти помогнем и да те, може бити, и спасем!

— Да, помозите ми, рече, брињући сузе, ја сам тако слаба! Немам више снаге...

— Зар не би више вредила бабушкина помоћ? Реци њој све, Вјера; она је жена и, може бити, познаје твоју тугу...

— Она није таква жена, а да је могла бити у оваким приликама.

— Па шта могу ја учинити? Говори! Реци све.

— Немојте ме питати, у овај мах не могу све рећи.

— Како онда да ти помогнем?

— Не остављајте ме, не губите ме из вида. Ако чујете пуцањ оданде (она показа према понору), будите поред мене, не пуштајте ме; ако је нужно, задржите ме силом! Ето то је све, што можете учинити за мене, за то сам вас задржала... Ја сам јадна еготикиња, признајем, што вам нисам дала, да отпутујете... Осећала сам да slabим... Немам никога поред себе... Бабушка ме не би разумела... Само ви... Опустите ми!...

— Добро си учинила, рече одушевљено... Заклињем те богом, располажи са мном; сад ра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.onilib.rs

зумећу све и готов сам, да за увек останем овде, само да се ти умирин.

— То није нужно. За осам дана ће пуцање за увек престати, рече му, отирући сузе.

За тим му стисне руку и пође у своју собу уз стенице, поерђући и хватајући се за рукохват.

Прошло два дана, а Рајски не имаде прилике, да буде с Вјером на само. Она је долазила на ручак и у вече да пије заједно са свима чај, разговарала се о обичним стварима и само што гдекад изгледаше уморна.

Рајски је вечери проводио у врту, трудећи се да Вјеру, по њеној молби, не губи из вида и прислушкујући сваки звук, који долажаше из понора. Тек око полу ноћи би прекинуо своје мучно стражарење. Он је чисто желео, да чује метак, надајући се, да ће онда његовом помоћу Вјера бити на свагда ослобођена од неке несреће и невоље.

Два дана прођоше мирно; до назначеног рока било је још пет дана. Рајски је рачунао да ће прекосутра, на рођен дан Марти Вјери бити незгодно оставити породични круг, а за тим, кад Марта другога дана оде са својим заручником и његовом матером преко Волге, у Колчино, опет ће јој бити незгодно оставити бабушку саму — и тако ће проћи цела недеља а с њом и бора.

За ручком га замоли Вјера, да на вече дође к њој, рекавши, да ће му дати неку поруџбину. Она баш хтеде изићи у шетњу, кад он стиже. Видело се на њој да је плакала и да су јој живци клонули. Кретање јој беше тромо, а ход спор. Он је ухвати под руку и видећи да се упутила из врта у поље мислио је да се упутила у црквицу на је поведе преко ливаде тамо. Она је ћутке ишла с њим дубоко замиш-

љена, и пренула се тек на прагу црквице. Уђе унутра и погледа на лик Спаситељев.

— Мени се чини, Вјера, да ти имаш много моћнијег помоћника од мене. Моја је помоћ излишна; ти и без мене не би ишла тамо доле, говораше јој тихо.

Она климну главом, потврђујући његове речи и клекнувши пред распећем чинило се, да у погледу Христову тражи снаге, учешћа и помоћи. Али тај поглед остаде као обично миран и замишљен; чинило се, да чисто без саучешћа гледа на њену борбу, не помажући јој и не бодрећи је.

Она уздахну.

— Не ћу ићи! потврди тихо, окрећући главу од лика. Рајски није могао прочитати на лицу своје рођаке ни молитве ни жеље, оно изражаваше пре умор, равнодушност, а можда и тиху резигнацију.

— Хајдемо кући, рече јој, ти си врло лако одевена.

Она га послуша.

— А какву поруџбину си ми хтела дати? запита је.

— Можете ли ви устати у осам сати? запита га она.

— Како не бих могао? Могу да и не лежем.

— Отидите до баштована — знате у онај велики врт — у оранжерију. Изаберите лепу киту цвећа и пошаљите ми у јутро, пре него што Марта устане... Ја се ослаћам на ваш укуе.

— Ето ти на! Ја баш напредујем у твом поверењу, рече Рајски смејући се.

— Ја бих све то сама училила, али не могу, са свим сам малаксала, рече, трудећи се да се насмени његовој шали.

(Наставиће се).

ПОУКА.

СЛАВНИ ЉУДИ У ИСТОРИЈИ И БИОГРАФИЈИ.

(ПОВОДОМ МИЛУТИНОВИЋЕВЕ СТОГОДИШЊИЦЕ.)

(Наставак).

Али, као што год кратки и лагани најједриреке пјесме може по кашто да силније утиче на потајне жице срца људскога, него ли свечани и величанствени ритам сијева

епскога, тако нас једнако и најкраћа биографија, својим интимним чаром, много јаче привлачи, него ли најопширнија и најозбиљнија историја. Кад читамо историју, развија нам се пред

умнијем очима циновска глума рода људскога, у којој учествују племена и народи; кад читамо биографију, потресају нас личне згоде и доживљаји једнога самога човјека. У овом је случају за нас предмет много интереснији, јер је много виша и симпатија, која човјека са човјеком веже, него ли човјека с народом. *Res nostra agitur*. Па онда, важност биографије лежи у томе, што нам она у мањем (и с тога од непосреднијег утицаја) оквиру може да покаже, како човјек треба

примјерима поведемо. Опћећи са великијем духовима у њиховијем животописима, и угледајући се у њихову врлину, човјек живи међу најбољим представницима рода људскога и може најбоље да научи разликовати у свијету коров од штоме траве.

Животописи Плутаркови, ма да су већ осамнаест стољећа преко главе претурили, броје се опет као урнеци у своме роду, и јачачно су вишега и трајнијега утицаја на образоване људе

Лазар Николић.

да своје моћи развија и свој позив у друштву врши. Позната је она Гетеова изрека, који велаше, да нема човјека, макар колико глуп био, од којег разборит човјек не би могао што корисно да научи. Живот честитијех људи, вјенито описан, постаје читаоцу прави кажипут; из њега може да научи, како да се славно кроза живот провуче, колико да се узда у себе самога, а колико у туђу помоћ; то је најбоље средство, да нас подстакне, да се за племенитим и узвишеним

имали, него ли га имадоше дебели ћитани многијех на гласу повјесничара и летописаца. Њих је чувени Монтењ најрадије читао, а за њихова сачинитеља каже у својим *Есејима*, да је то „највиши мајстор у тој врсти биографских списа“; уз то признаваше, да му се не може на ино, кад их год у руке узме, а да из њих по штогод не украде.

Позната је ствар, да су ови Плутаркови животописи највише допринијели, да се итали-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

јански пјесник Алфијери књижевности ода. „Некоје од овијех животописа — прича нам он исти — као и. п. Тимолеонов, Цезаров, Брутов, Пелопиди, Катонов и још неке, прочитао сам по четир и по пет пута, и то таковијем *з насом вике и сузи*, долазећи у таково одушевљење, да би сваки жив, чујући ме како лармам, био помислио, е сам побијеснио. Читајући о некијем дјелима овијех великана, често сам пута устајао са столице и скакао као помаман од заноса“. (Alfieri, *La Vita*, поглав. VII.)

Плутарком су се иначе наслађивали у свако доба одабрани духови: споменућемо, уз остале, Шилера, Венијамина Франклина, Наполеона и Госпођу Ролановицу. За ову се посљедњу каже, да га је она чак и у цркву са собом носила и за богослужења кришом читала.

На како је тај писац могао — пита један енглески критичар — да тако силно привлачи читаоце свију народа и свију времена, чак до дана данашњег? С тога — вели — што се његова књига бави великијем људима, који су у свијету знамениту улогу играли; и пошто је Плутарк био мајстор у посматрању, то је он знао да им вјешто исприча доживљаје и све што је у њихову животу било значајније. У великијех људи не интересује нас толико оно, што су као такви радили, колико нас интересује морална страна њихова карактера. И заиста, у неких је славних писаца и бесједника приватан живот и лични карактер много интереснији од њиховијех књига и бесједа.

Што се нас тиче, ми радо исповиједамо, да нас је мало која књига у животу тако живо заинтересовала, као што су нас интересовала *Признања* Св. Августина, *Живот* Бенвенута Теллинџа, некоје биографије Лорда Меклеја и спо-

мен-књига (*Miei Ricordi*) Максима од Азевија.

На жалост, о животу многијех славнијех људи, који су се својим дјелима за навијек обесмртили, ми данас мало што знамо. О Омиду, на примјер, највишем пјеснику, не знамо ништа извјесно; а, Бо' зна, жље и о Платону, једноме од првака моралне философије. Али, што је још горе, ми немамо позитивнијех података ни о некијем одличнијем људима, који су у много ближа времена живјели, па чак ни о таквим, које бисмо могли да својим савременицима сматрамо. Није наше, да овдје истражујемо како остали народи у том погледу стоје, али што се нас Срба тиче, као да ни у томе нијесмо чак срећни били. Што се, на примјер, осим неких општих података, који се стереотипно сваком приликом понављају, што се, велимо, карактеристична зна из живота Бранкова, што ли из Његушева и Милутиновићева? Потоња су двојица бар у толико срећнији били, што су се у животу намјерили на људе, који су кадри и вољни били, да нам ако ће и најкраћи моменат из њихова вијека, ако ће и најмању страну њихова карактера вијерно приближе; ама први — на вељу жалост нашу — не би ни те среће. Јер оно, што нам госпођа Мина Вукомановићка, кћи Вукова, о Бранкову ђаковању прича, изгледа нам одвећ блиједо и банално, а да би се и издалека могло да упореди са дивним карактерним цртама, што нам их о Владици Раду и о Сарајлији дароваше испрени пера Љубомира П. Ненадовића и Јакова Игњатовића. Оно, што су они о њима написали, не освјетљава, истина-бог, него гдје коју страну њихова живота и рада, али је тако језгровито, тако важно за познавање њихова карактера, да ће се и најкасније потомство тијем красијем списима наслађивати, те им као поуздану извору притјецати.

(Наставиће се).

Марко Цар.

УМЕТНОСТ.

ЛАЗАР НИКОЛИЋ.

Као што је више пута писано и расправљано, засновао је српски сликар Константин Григоријевић Данил, који је 1873. год. умро, читаву сликарску школу, која нас са лепоте свога колорита и начина израде јако сећа, наравно у малом, на млетачку школу. Овај суд изrekli су многи, који су видели панчевачку, темпшвар-

ску, уздишску, добричку и јарковачку цркву, које је Данил израдио и које се одикују особитом лепотом.

Правац Данилов усвојили су за његова живота а наставили после његове смрти његови ученици: Константин Арсеновић, прота панчевачки, Ђура Јакшић, песник српски, Марко За-

вишић млађи, Урош Кнежевић и — Лазар Николић, о коме ћемо као сликару нешто проговорити, доносећи овом приликом читаоцима и лик његов.

Да су се горњих пет сликара Данилова правца држали и његови ученици били, о томе има довољно доказа а најбољи је у томе, што је већина од њих за живота то признавала. Свих пет су код Данила учили. Лазар Николић писао је у осталом о овој ствари опширно год. 1880. и 1888. у „Застави“.

Лазар Николић родио се у банатском селу Јарковцу, не далеко од Великог Бечкереча, дне 29. марта 1824. године. До 1852. није се никако цртањем ни сликарством бавио а, како сам често приповедаше, није управо ни праве линије вући знао. Но када речене године Константин Данил еписку цркву у Добрици, где је Лазар Николић живео, радити поче, омили му овај посао тако, да је све слободно време седео Данилу за леђима и посматрао начин његове радње. Несретан покушај да се без знања Данилова окуша у послу масном бојом, о коме ни појма није имао, даде Данилу повода да Лазара Николића почне правилно из почетка учити оловком и кредом, у коме је послу за кратко време тако успевао, да се Данил чудити морао. За годину дана знао је он потпуно цртати, те га сада Данил стаде у послу масном бојом подучавати, у коме је тако исто брзо напредовао.

Данил упознаде у Лазара Николића велик сликарски дар и од тог је доба подуширао учитељ свога ученика скоро до краја свог живота.

По одласку Данилову из Добрице 1855. радио је Лазар Николић сам с таким успехом, да му је од стране белоцркванске регименте, мислим по пуковнику Химелићу, понуђена била стипендија, да се у Бечу усаврши, но он тога не хтеде примити, јер је у то време био отац двоје деце, те их не могаше за време свог одсуства на сигурно место склопити.

Од године 1855. на скоро до две или три године пред своју смрт (умро је 28. марта 1889. у Добрици у Банату) имао је непрестано посла, те је по гласу својих бележака израдио укупно *две стотине и тридесет и пет разних слика*, међу овима разне слике за цркве у Црепаји, Делиблату, Орловату, Маргити, Панчеву и Добрици; у овој потоњој четир црквене заставе и четри велика евангелиста (1859.) на црквеном торњу више звона, које је међу тим крша и сунце течајем година посве оштетило.

Од других послова, за које знам, израдио је ликове парохе Ђорђа Дридарског, лик Гаврила Животина, Саве Дридарског, капетана Андреја Илића, ликове шпанског сликара Вартоломеја Мурила и његове жене, талијанског сликара Леонарда да Винчија, Доситеја Обрадовића, архимандрита Јована Рајића, лик Фридриха Лудвига Јана, утемељитеља модерне гимнастике, и још неке друге.

Мимо ове ствари израдио је за приватне особе читав низ других слика, већином побожних ствари, као што је ово у опште карактеристика Данилове школе. Око двадесет слика налазе се код мене те се из истих рад Лазара Николића најбоље може просудити. Међу ове последње спада једна „Тајна вечера“ по Данилу, како је у Добричкој цркви, „Мати божја“ на престолу с дететом, „Св. Никола“ у великом формату, „Васкресење“ једно, „Рођење Христово“ и опет једно друго „Васкресење“. Ово потоње израдио је по једном дрворезу из „Линије. плует новина“, мислим за годину 1858. Големи оригинал налази се у Исаковој катедрали у Петрограду, који је Стајбен (Steuben) израдио.

„Рођење Христово“, које сам горе споменуо, особито је лепо израђено и биће једна од најлепших слика Лазара Николића. Рађено је 1869. године. Слика ова имала је чудну судбину: нашо сам ју после смрти мога оца на тавану, камо ју је моја мати бацила била. Како је слика приказивала ноћ, у којој је једна група пастира дошла да се поворођеном детету поклони, то је слика доста тавна била те се није у соби лепо „ирезентирала“. Због тога је стојала скоро двадесет година у предсобљу занемарена и више пранина него чиста. При једном чишћењу убрисала ју је девојка масном неком крпом и обесила ју мокру тамо, где је и пре била а пранина је тада своје учинила. По смрти њена творца бацена је на таван а касније сам је ја рестаурирао. Слика има којекаквих тринаест особа, међу овима група анђела. Натраг једва се разабера чопор оваца а уз исте три друга пастира.

Осим ових слика вредна је спомена слика „Христос на јелеонекој гори“, једно „Распеће“, рађено 1856.; једно „Скидање с крета“ рађено око 1861. године, али не довршено; једно „Прогонство Јавола из раја“; једна „Св. породица“ по Коредију; један „Св. Симеон, како прима у храму Христа“, данас у рукама трговца Ђозе Петровића у Добрици.

Осим ових слика израдио је Лазар Николић свој лик, седећи пред огледалом, и лик своје матере Теодоре Николића, после смрти њене по сећању. Слика ова последња веома је добро погођена те показује велико памћење. Слика: „На добричкој куглани“, приказује ондашње месно друштво на куглани а рађена је за дра Рудолфа Кансмана, који је, чини ми се, у Херкуловој бањи умро. Како је често и много посла имао, разуме се по себи да је било и сумарна посла.

Лазар Николић био је последњи представник Данилове уметничке школе. У читавом низу чланака описао је и забележио све, што је о њој знао те је тако уједно и велим историком постао. Нашеао је осим тога биографију Данилових ученика: Константина Арсенића и Марка Завишића млађег.

По ревности и броју израда чини се да је највреднији био међу свима ученицима Данило-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вим. То показује голем број израда. Две стотине тридесет и пет комада свакако је врло велик број. Како сам горе споменуо, припа је школа градиво за своје послове већином из св. писма, те се може казати да је њен правац искључиво религијозан. Прота панчевачки Васа Живковић, који је помагао мом оцу побирати градиво за историју ове школе, потврђује тако исто овај моменат.

Срмљу Лазара Николића (1889.) ишчезнуо је последњи представник Данилове сликарске школе, која је многе српске цркве и кућевне

У ЗЕМЉИ.

просторије својим радовима украсила. Узевши доба, кад је Данил панчевачку цркву радио а прота Константин Арсенивић му се придружио (1827.) па до смрти Лазара Николића, могло би се рећи да рад ове школе обухвата нешто преко шездесет година а у том послу лако је могуће да је школа ова израдила око *милиду по- слова*, који су данас по Угарској растурени. Већ сам овај број осигурава овој школи трајно место у историји уметности наше а диже јој углед још већма то, што великом учитељу Константи- ну Данилу седи уз колено и — Ђура Јакшић.

Др. Владимир Николић.

КЊИЖЕВНОСТ.

ПРИЛОЗИ ЗА ПОВЕСТ СРПСКОГА НАРОДА У ЗЕМЉИ УГАРСКОЈ.

II.

О ковинским привилеђијама.

ајић није знао за ковинске привилеђије, бар нигде у својој историји не спомиње Рајић те привилеђије; но место ковинских помиње он, као што смо видели у првом чланку, друге неке привилеђије, новонасељеним Србљем у Јенопољу дане.

Но ако Рајић не спомиње, то спомињу ковинске привилеђије многи други писци, и ранији и познији, и нашинци и странци.

За те привилеђије знао је већ Павле Ритер (Витезовић), који је први почео на крају XVII. и у почетку XVIII. века будити и разбуђивати браћу нашу Хрвате, као што помиње опат Крчелић у *Notitiae praeliminares Regnorum Dalm. Croatiae*, на стр. 433.: „Doctissimus Ritterus reliqua inter habet etiam extractum Privilegiorum Rascianorum veterum“, где ређа те привилеђије и у кратко помиње садржај тих привилеђија, а имено: краља Жигмунда од 1412. и 1428. године; краља Ладислава од 1450. (? биће од 1453. г.) и 1455.; краља Матије од 1464., 1473., 1474. и 1489.; краљице Беатриче од 1477. — и да су ковинске привилеђије потврдили краљ Владислав II. и Ана краљица (1503.) и Јован Запољац г. 1536.

Познати стари угарски историчар *Матија Бел*, описујући у великом свом делу: *Notitia Hungariae novae*, у трећем тому, *Viennae 1737.* стр. 521 и след чепељско острво, помиње ковинске привилеђије.

И австријски министар Бартештајн у познатом кратком извештају о Србима (Илприма), који је А. Саидић превео на српски и издао у Бечу г. 1866., расправља у V-ој глави о привилеђијама српскога народа и помиње на првом месту на стр. 53. и 54. ковинске привилеђије.

По Матији Белу и по Крчелићу поменуо је ковинске привилеђије *Karona* (*Historia critica regum Hungariae*, XII. т. стр. 510., а по Катони *Енгл* (III. 373) а по Енглу *Феслер* (V. 557.) и многи други, које не ћу ни да помињем.

Од наших пак први поменуше ковинске привилеђије Срби у молбеници од г. 1699.; а од писаца наших *Павле Стјепановић* у Српској Пчели за г. 1833. стр. 90 и даље. О српском Ковину и ковинским привилеђијама писао је покојни *Јаша Игњатовић* у Српском Народном Листу за г. 1843. у броју 49., и *Максим Луданћ* у истом листу за г. 1847. бр. 3. и 4. „Осмотреније српског Ковина у Ади чепељској.“ Овај исти господин писао је г. 1861. у званичном листу „*Sürgöny*“ (бр. 49. 50. 51.), — као што ми је он сам у шему од 12. Нов. 1882. саопштити доброту имао — о Дољно- и о Горњо-Ковинским Србима, а највине о старој нашој цркви у Горњем Ковину, а тај његов опше рецензирали су стари- нари угарски Хензлман и Ромер у угарским саопшењима.

Исти је М. Луданћ приоштити у Српском

WWW.UNILIB.RG
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Летопису за г. 1862. у књизи 105-ој четир листине краљева угарских, које се тичу горњих Ковинчана: а Гаврило Витковић поменуо је у Гласнику за 1870. књ. XXVIII. 26., да је Макеа Лудаић написао *Монографију* вароши Ковина и судбу ковинских Срба — и да ће у истом делу „саопштити све привилеђије, што су подарене ковинским Србима“. Витковић рече г. 1870., да ће М. Л. издати, али изреци тој није придодао „ако Бог да!“ — и ја не знам, да је монографија та — и у тој монографији свеколике привилеђије ковинске вароши — међу тим угледала света.

Међу тим је сам Гаврило Витковић изложио био на београдској изложби историјских, књижевних и уметних споменика српских, које је он прикупио, и ковинске привилеђије, само не знам, да ли оријинале или прешисе од тих привилеђија (в. у Списку тих изложених Споменика, печатаном у Београду 1883. стр. 13—16.)

После је исти Витковић са скупљеним тим споменицима натоварио читаву 67. књигу Гласника (г. 1887.) и у тој књизи приоштио:

1.) кратак списак свју повеља, које су мађарски краљеви подарили становницима слободне краљевске вароши Кеве — Доњег Ковина — за заслуге, које су ти становници стекли као храбри војници и вешти бродари (?) стр. CXXXIX — CXLVIII.;

2.) исти тај списак на латинском језику под насловом: *Synoptica deductio libertatum et praerogativarum ex privilegiis, per Hungariae reges oppido Rácze-Keve largitis depromptarum* — pag. CXLVIII — CLXVI.; и

3.) једва једном и *post tot ambages, avia et devia, et tot discrimina rerum* саме привилеђије, но опет не све, већ од којекаквих 33 комада 14 комада и пет привилеђија по два пута — а зашто по два пут исту привилеђију, Бог би га знао.

Ето тако су се за последњих ових четрдесет и четир године, односно двадесет и неколико година подвизавали и трудили око ковинских привилеђија поменути дијоскури, од којих је један угледао свет не дасеко од Ковина а други још и данас живи и борави у своме двору, који се двор назива „Ludaics ház“ у Ковину на Ади чепељској. И опет, и покрај свеколиког њиховога подвизавања и помињања и напомињања и рекламовања, *Diplomatarium Ráczekeviense (Ráczekevei Okmánytár* или Зборник ковинских привилеђија

или листина) није издао ни Лудајић ни Витковић већ *Magdics István, székesfehérvári püspöki szertartó, könyvtárnok, szentszéki ülnök és jegyző*, у Стоном Београду г. 1888., у ком је дипломатару приоштено тридесет и шест комада листина краљева угарских, изданих у времену од г. 1405 — 1536., а које се тичу Дољњег и Горњег Ковина. У предговору издаваоца тога Зборника поменут је и Лудаић Микша, кр. јараш-бирова, спурно за то, што је издаваоцу с другом тамо поменутом господом био на руди у издавању ковинских тих привилеђија.

И Иштван Магдић бар је поменуо нашег Макеу Лудаића, а познати угарски повесничар Пенети Фриђеш? Но о том ниже, а овде морам ја споменути, с благодарним срцем споменути г. Макема Лудаића, што је пре десетак година имао доброту послати ми горе поменути спис: *Synoptica deductio Libertatum etc.* са додатим од своје стране *хронолошким редом* и Дољно-ковинских и Горњо-ковинских привилеђија, придодавши свакој привилеђији тачан датум, то јест место, у ком је, дан, месец и годину, које је издана свака привилеђија. У том хронолошком реду поменуо је Лудаић осим назначених у синоптичком изводу привилеђија још једну, и то на првом месту као данас најстарију ковинску привилеђију вароши Ковинској на дољњем Дунаву од краља Жигмунда у Стоном Београду дне 10. Јан. 1396. г. издану, овако: „*Sigismundus rex etc. Datum in Alba Regali, feria quinta proxima post festum Epiphaniae Domini, A. D. 1396.* Овде Жигмунд, цар (?) римски и краљ угарски, позивајући се на своје мало пре тога издато писмо, налаже свима ђумругијама, да се од ковинских становника не усуде узимати ђумрук, будући су они од таковога плаћања по целој угарској земљи за сва времена ослобођени. За ту најстарију Ковинску привилеђију није знао ни један од напред поменутих писаца, ни угарских ни српских.

У мало, што не заборавих споменути, да је и Фејер у свом дипломатском кодексу краљевства угарског etc. у тому X. vol. 6. pag. 928. приоштио онајважнију привилеђију, коју је Жигмунд краљ 29. нов. 1428. Ковинчанима издао (*Sigismundus rex civibus de Kewe favores mercioniales impertitur. Datum in Karansebes in vigilia festi beati Andreae Apostoli A. 1428.*)

Ако си све досле поменуто и изложено о ковинским привилеђијама у опште и сам знао,

добрѣ читаоче, — добро; и ја не жалим труда, који сам годинама и од много, много година улагао у то, да саберем нешто, и да се разаберам у неколико у тим Ковинским привилеђијама. Но ако случајно не знаш, ако, као што се каже, немаш ни појма о тим Ковинским привилеђијама: о тима, као што г. А. Стојачковић скромно рече „не неважним“ или, као што је Луданџ мислио и као што Витковић још и данас мисли, *врло*, или *улно* или *јако* важним ковинским привилеђијама, а ти ћеш бар од сада знати, шта све мораш прочитати и где ћеш наћи све што треба прочитати, да се можеш обавестити и свакоме рачуна дати о знању твојем односно тих ковинских привилеђија. Без упуте са стране и без малог труда са своје стране тешко ћеш сазнати и бити на чисто с питањем о насеобини српској у Горњем Ковину и какве су привилеђије дали угарски краљеви тој насеобини српској у Горњем Ковину.

У том погледу најбоље ће бити да оставиш на страну све дојакшоње напомене и угарских и српских научењака о Рац-Ковину и о Ковинским привилеђијама, почињући од Матије Вела на до онога писца, који је написао на француском језику књигу: *Срби у Угарској*, коју је књигу превео на српски наш др. Стеван Павловић, а издао неко други г. 1886. — а узмеш преда се поменути, од Иштвана Магдића г. 1888. на свет издани Рац-Ковински Дипломатар.

Но ако си тврдоглав ти и не ћеш, баш у пркос мени не ћеш да поступиш, како ти ја светујем, већ хоћеш да се поучиш о тој ствари у Катоне (*Historia critica regum Hungariae*, XII. tom. p. 510.) или у Енгла (III. 373.) или Фелсера у доктора Михаља Хорвата (II. 280), у Фелсера Клајна (II. 376.) и у Салајијевој књизи о српским насељима у Угарској (г. 1861); или у Српској ичели за г. 1833. (стр. 91. и даље), или у Стојачковића (Чертѣ, стр. 6.), у Витковића (Гласник, књ. 28. стр. 36.), или у Рачкога (Књижевник II. 485.) — зло ћеш проћи и залуд ће ти

бити мука сваколика. Наћи ћеш, да се свиголицѣ писци ти лепо међу собом слажу и казују једно исто, и како да се међу собом не слажу, кад један другог, млађи старијега неписује и неписује!

Поведе се реч у друштву, на збору или састанку и у ученом разговору о Србима у Горњем Ковину на чепељском острву испод Будим-Пеште, па ће те неко запитати и замолити, да му кажеш, од куд Србаља у Rácz-Kewé-ju, у срцу Мађарске, од куда се они доселише онамо и ради чега они оставише своју земљу и дођоше чак под Будим-Пешту, и кад, у које време и које године дођоше они и настанише се на чепељском острву?

Ако знаш и наметујеш, шта су написали и рекли о том српском насељу на чепељском острву поменути историци и писци, ти ћеш сместа питачу одговорити: да су се Горњо-Ковински Срби доселили из *српске земље*, из страха од Турака, *још за краља Жигмунда а око године 1404.* а дошавши и населивши се на неком пустом месту на чепељском острву, да су добили новонасељени Срби привилеђију од истога краља Жигмунда већ идуће 1405. године, па онда другу од 1412. на трећу од 1428. г. и т. д.

Питач, ако није пре, него што те је запитач и ставио ти оно питање, прочитао и проучио Жигмундове привилеђије од г. 1405., 1412., 1428. и Лиет краља Владислава Пољака од 1440. г. или Лиет краља Ласлова од 1455. г., задовољиће се твојим одговором; али ако је он знао, шта пише и шта се каже у тим старим листицама, стаће и устаће, и побиће те и доказаће ти, да

1.) није истина, да су се Горњо-Ковински Срби доселили из *српске земље*, и да

2.) није истина, да су се они доселили и населли оно пусто место на острву чепељском *за краља Жигмунда г. 1404.* и само ће ти дати за право у погледу побуде, којом су покренути Срби, да се преместе чак под Будим-Пешту.

(Наставиће се).

И. Руварац.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Jaglč V. Die Meinandersentenzen in der altkirchenslavischen Übersetzung von — —, wirklichem Mitglieder der kais. Akademie der Wissenschaften. Wien 1892.

In Commission bei F. Tempsky. — 8° 104 стр. — Посебно из Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Classe. Band CXXVI. — Стара литература јужних Словена имала је доста радника,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

али сви ти радници тежили су да издају рукописе, дотадашње да их проучавају у погледу језика, а по који пут и да укажу на грчки оригинал, не заустављајући се на самој критици текста; на кратко тежили су само да изнесу на свет рад старих књижевника југа словенскога. Али, пошто су и они ценили тај рад као рад преводни, не улазећи дубље у значај његов, као ни у критику предмета, остао је он усамљен; на њ туђи литератори, а особито византиолози, и не обраћаху највише. Тек у последње доба нагласи значај проучења наше, југословенске, литературе за грчку, писац истакнутога дела, уважени професор Јагић. Како је много рукописа грчких остало само у једном примерку, много опет у комадима, а много и искварено — то је за њихово проучење као и за успостављење првотнога грчког оригинала потребан и словенски текст, који у том може доста помоћи. За једно дело, које у византијској литератури играше велику улогу, за „Губрзи μονόστιχοι“, указа Јагић византиолозима на словенски превод, који им може да послужи и за критику текста и за успостављење, ако не баш првотнога, а оно бар једнога од грчких варијаната. Ово учини у делу, чији натпис исписасмо над овим рецима. У *уводу* нам Јагић у неколико речи даде садржину старе црквене словенске литературе, дотакавши се и превода Губрзи μονόστιχοι, о којем у овом раду и понаособ говори у три главе. *Прва* глава ове радње даје нам лепу историјску слику словенских рукописа тих Менадрових сенценција, које као да у Русији беху нарочито омиљене (јер их има и потпуних и у изводу и у преради), а чији је постанак без сумње на југу словенског, негде у Македонији, у XIII. веку или у другој половини XII. века и ако је од ово рукописа, што нам је знамо, само Срећковићев југословенске редакције и из XIV. в. Сви ти рукописи словенски потичу из једнога превода, а могли би се поделити на три дела: а) југословенски превод од 445 сенценција, који се непосредно ослања на грчки првотвор Губрзи μονόστιχοι κατὰ στοιχείον, б) скраћен извод из југосл. превода и в) састав од неких сенценција, само проширених, а и нових. У *другој* глави изнесе величину словенскога текста према познатом грчком и там даде спољашњу слику грчкога текста, који је био основица нашем преводу. Додао је овде и проф. W. Meyer-а из Гетингена, који спрема ново издање тих грчких сенценција, мишљење о значају сложенских збирка за оригинал њен. *Трећа* је глава оцена превода. Изнео нам је неколико примера, да покаже слаба превода од речи до речи с грч. текстом, неколико опет, у којима је променен ред речи или број, изнео је додатке преводиоачеве, као и изостављења места, указао даље, како је преводилац поједине речи преводио на неколико начина — у кратко писац нам даје овим не само опћу карактеристику, већ јасну слику превода словенскога. Али се неуморни писац није само на том зауставио, пошао је и даље, да огледа словенски превод, преведећи на грчки, и из тога да изведе закључак, којим се указује, да се словенски текст у многом удаљује од текста у Меинеке (грчко издање текста) а тиме се потврђује, да је у византијској литератури било и варијаната, а не, како је Јагић раније био мислио, да су та отстапања — непажња преводиоачева. За нека је удаљења словенскога текста од грчкога показао, да не показују варијаната грчких, као што би се на први мах и мислило; така је места бадио на рачун преводиоачев (да ли првага

или кога доцнијета преписивача? питање је за сада не решено), јер се јасно види, поредећи Срећковићев рукопис, што издаде Јагић у Споменику XIII., и онај у сергијевском манастиру у Русији (Se.). На крају ове главе изнесе и места из словенскога Менадра, која се у свима рукописима слажу, а од грчкога удаљују, као и три примера словенскога превода, која јасно тврде, да их је преводилац рђаво разумео. У *додатку* говори о хришћанској превади превода тих сенценција а по рукописима руске редакције, изnoseћи величину петроградскога (Sp.) рукописа као и однос његов према једном московском (Te.). Петроградски је рукопис извод, јер је преко две трећине сенценција, узето из зборника југословенскога. Нека места показују боље читање, а нешто има и дометака, као и других неких промена; за све је то навео примере. Московски рукопис (Te.) није сачувао ону верноост према своме оригиналу, већ је многе сенценције проширио, али крај свега тога не може се потврдити самосвојност тога рукописа, који је, како се види из изложенога, зависан од осталих. Одломак ундољскога рукописа бр. 37. и саопштење рукописа петроградскога (Sp.) од 283 сенценција јесу завршетак ове кроз научне и темељне радње. Рад је овај допуна ранијем Јагићеву раду „Разум и философија“ (Споменик XIII.), о коме је и „Стражилово“ у своје време неку рекло.

Беч.

Ђ.

Тестамент великог Петра, цара руског I, који је оставио својим наследницима. Превео с француског Петар Цветић. Цена 40 пар. дин. Београд. Штампарија С. Хорвица. 1892. Стр. 14. — Тестамент овај објавили су први пут Французи у Цариграду 1867. год. За аутентичност његову преводилац вели, да „не може примити одговорност.“ И ми држимо, да је тај тестамент „Петра великог“ прост фалзификат. „Петар велики“ у петнаест тачака поучава своје потомке, шта треба да раде, па да постану „васподари над целом Европом“: „да одржавају руски народ у стању непрекидног рата“, „да суделују у свима пословима и метежима европским“, „да разделе Пољску, да „умножавају фамилијарне везе“ са дворовима немачким, да траже „трговачку алијансу с Енглеском“, да Туреку покоре, и т. д. Сваку мисао пропратио је „Петар велики, цар руски“ својим разлозима. С.

Мита Живковић. Босанчице. Причице из Сарајева. Испричао — —. Београд 1892. Накладом књижаре Велимира Вазожића. Наш. Штампарија Ж. Радовановића. Цена 70 пара дин. 8 л. стр. 68. — Под горњи натпис покупио је Мита Живковић шест приповедача, једну лепшу од друге, а све из Сарајевског живота. Одиста је човеку мучно пресудити, којој од тих шест блијета да даде прво место. За последње би се место већ лакше било одлучити. Последња по месту у збирци — „Правда у Босни“ — последња је и по вредности. Ја бих чак рекао, да услед своје, претерано истакнуте и сувише ситим бојама намазане тенденције и не заслужује да је у колу оних других пет друга, које су све миле и чедне те оспајају на јурин симпатију читалаца. А Златка у истоименој причици, па Тата у „Враг-Ђевојци“, па Стојка у „Чуду“, е то су већ тако красна и честита чељад женска, да их не ћеш лако заборавити и да мораш велику порцију т. зв. лакнога стида имати у себи, ако ћеш крити сузу, коју ти из ока цеди дивна племенитост те три девојчице.

Али, одет у „Денабету“ мора ти својом чисто мункарачком одлучношћу омилиети, као што ћеш с драге воље хтети оправдати оном „белају од човека“, оном Мићи кавгаџији оно његово силеџијство и чак му га и опростити, кад увидиш, да је то тако морало бити „Са неvjере“. Једном речи, тих Живковићевих шест прича мораћеш у еласт прочитати па ћеш се баш наљутити на оне силне, одиста непотребне опаске, које те у читању задржавају. Да су Бесара, Петра, Крета и Бјелић „виђене Сарајлије“, да је Мића „име кавџије“, да је Требевић „брдо више Сарајева“, није ваљда баш тако тешко нагодити и без опаске. Издање „Босачица“ пристало је и спретно те је и са те стране добро дошло, што се ово шест прича Живковићевих из „Отаџбине“, из Летописа Матине Српске, из „Босанске Виле“ и из календара „Требевића“ састануће на прикладну месту и здружише, да српски читалачки свет забаве. „Враг ђевојка“ преведена је била у два маха на немачки, преведена је и „Златка“ на исти језик. Са најчистијом савешћу препоручујем Живковићеве „Босачице“ као нешто особено лепо, што куд и камо надмашује прве радове истога писца на пољу новелистике.

Г.

Мати и син. Две приповетке српске краљице Наталије. У Новом Саду, издавачка књижарница и штампарија А. Пајевића. 1892. Цена 12 новч. или 30 п. д. вел. 8-а. стр. 35. -- Узорита патница краљица-мати Наталија налази мелема ојађеном свом срцу и у књижевну раду, за који доказује одлучан дар. Лале је „Браник“ у листу 46. броја донео њену бајку под натписом „Мати“, која је много превеђена и прештампавана. Сад је та прекрасна бајка изашла у засебној књизи у друштву са позим једним радом узвишене госпође, опет бајком а под натписом: *Песма о кривисаоној детету*, која до сад још није нигде изашла. Обе бајке одишу силном љубављу материнском и неизмерном чежњом за дететом, а преливане су само онолико горчином бола и ресиџнације, колико се није дало избећи. Над обема се на крају разлива блистав зрн наде у срећу, који читаоца троне до дна душе.

Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Пољски лист „Wista“, што уређује Ј. Karłowicz, донео је у свом првом броју од ове године чланак Stan. Ciszkowskoga „*Folkloristika хрватско-српска*“, историјско-библиографски преглед наших народних умотворина. Не би од штите било, да когод, ком до руке дође поменути број тога листа, штогод и у појединостима проговори о овом раду.

— 42. број „Bosnische Post“ доноси опис Вихаћа по књизи Лопанићевој, на немачком језику.

САДРЖАЈ: Песничтво: Ах, чувај се! Љуби. Едвард. Нови свијет у старом Розопеку. Вјерина љубав. — Поука: Славни људи у историји и биографији. — Уметност: Лазар Николић. — Књижевност: Прилози за повест српскога народа у земљи угарској. II. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.

— У „Ungarische Revue“, свесци априлској, изашао је други наставак Fest-ова чланка „Uskokken und Venezianer in der Geschichte v. Fiume“.

— Енгелхард штампао је у првом броју Revue d'histoire diplomatique чланак „La confédération Balkanique“.

— Стојанов пише у „Kritische Revue aus Oesterreich“ свесци 35. „Die Lage Bulgariens und dessen Zukunft“.

— Revue de géographie у свесци за март и април штампа расправу de Gerando-a: „Le défilé du Bas-Danube, depuis Baziás jusqu'à Orsova“

— Ка оном, што је М. Мурко изнео у једном од пролих свезака Рада југосл. академије и у Sitzungsberichte бечке академије о познатој „историји седам мудраца“, треба додати и најновији његов прилог, што изиде у првој свесци овогодишњег Zeitsehrift-a für vergleichende Literaturgeschichte, а под натписом „Beiträge zur Textgeschichte der „historia septem sapientium“.

— У издању Duncker-a и Humblot-a у Линцици изишло је дело „Die Handelspolitik der Balkanstaaten, Spaniens und Frankreichs“. Писци су овога дела М. Stöfl, A. Gurinei и A. Devers. Цена је 2 фор. и 88 новчића.

— Проф. М. С. Мајер пише у Bulletin de la Société de législation comparée „Étude sur le code de procédure pénale pour la Bosnie et l'Herzégovine.“ Овај је чланак и посебно изишао у Паризу.

— У политичком бечком листу „Die Presse“ бр. 168. пише Heinrich Nöe у подлиску „Das Ufer von Abbazia im slavischen Volkslied.“

— Међу књижевнике, који туђем свету причају о нашим народним веровањима и умотворинама, као да на прво место долази др. Фр. С. Краус, али његов рад некако с неповерењем узимамо у руке. Натписи су у њега обично крупни: „Tod in Sitte, Brauch und Glauben der Südslaven“ (Zeitsch. für Volkskunde 1891., св. 2.), „Der Kuss bei den Südslaven“ (Ausland 1891.) etc. Свуда ставља југословенски, а у њима нема ни помена о свима јужним Словенима, шта више обичај једнога јединога села, ком на пр. често не каже ни имена, приписује не само том крају већ свима Србима, па и осталим јуж. Словенима. Овакав начин основан на погрешној основици тешко је узети за правилан. Жеља би наша била, да они, који се баве о народним обичајима, обратe пажњу на радове Краусове. Наша ће пак дужност бити, да им јавимо, када који изиде. Нека је већ овде поменуто, да је Globus у бр. 21. донео његов нов чланак „Vampyre im südslav. Volksglauben“.

— Академија чешка издаће у скоро професора Ј. Веленовскога „Flora bulgarica“.

— „Bosnische Post“ 47. бројем доноси започети наставак у бр. 17. чланка проф. Ф. Кухача „Albenesen in Slavonien“.